

วารสารปรัชญาปริทรรศน์

JOURNAL OF PHILOSOPHICAL VISION

ISSN: 1513-6620 (Print) × ISSN: 2773-9643 (Online)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/index>

Research Article

ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา

An Analytical Study of the View on Heaven in Buddhism

พระธงชัย อธิปญโญ (อยู่ยิ่ง)^{1*} และ พระมหามชวินทร์ ปุริสุตตโม²

Phra Thongchai Atipanyo¹ & Phramaha Maghavin Purisuttamo²

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author*

1. พระธงชัย อธิปญโญ (อยู่ยิ่ง)*

Phra Thongchai Atipanyo*

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: Tavanna003@gmail.com

2. พระมหามชวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy,
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: maghavin.pur@mbu.ac.th

คำสำคัญ:

สวรรค์, พุทธศาสนา, เถรวาท, มหายาน

Keywords:

Heaven, Buddhism, Theravada, Mahayana

Article history:

Received: 07/06/2024

Revised: 10/10/2024

Accepted: 22/12/2024

Available online: 14/06/2025

How to cite:

Atipanyo, P.T. & Purisuttamo, P.M.M. (2025). An Analytical Study of the View on Heaven in Buddhism. *Journal of Philosophical Vision*, 30 (1), 29-35.

ABSTRACT

This research aims to 1) study the heaven in Theravada sect, 2) study the heaven in Mahayana sect, and 3) analyze the view of heaven in Buddhism. This is documentary research, i.e., survey and collect document data from primary documents, namely the Tipitaka, and secondary academic documents.

The research results found that 1) heaven in Theravada sect is a place or land with excellent emotions. It can be divided into 6 levels: Catumaharajika, Davadungsa, Yama, Dusit, Nimanarati, and Paranimitavasavatti. These 6 heavens are the places where deities who have made merit while human beings live. When they are born, they immediately remain young. There is no aging like in human cities. The mansions are places of residence. They are exquisitely beautiful and have different sizes. There is divine food, servants, and divine clothing. Daily activities include enjoying the gardens and socializing with the deities. 2. Heaven in Mahayana sect believes in Sukhavati where is a land of happiness. In addition, it is the heaven of Amitabha Buddha. Sukhavati is the name of heaven where is located in the west. It is a land of great happiness and the residence of Amitabha Buddha, the one with infinite radiance. 3. Analysis of the view of heaven in Buddhism is divided into 3 parts: (1) analysis of the meaning of heaven, (2) analysis of the characteristics of heaven, and (3) analysis of the practice to be born in heaven.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเรื่องสวรรค์ในนิยายเกรวาท 2) เพื่อศึกษาเรื่องสวรรค์ในนิยายมหายาน 3) เพื่อวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสารคือสำรวจและรวบรวมเอกสารข้อมูล จากเอกสารปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิทางวิชาการ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. สวรรค์ในนิยายเกรวาท สวรรค์เป็นภูมิหรือดินแดนที่มีอรรถมนต์เลิศด้วยดี จำแนกออกได้เป็น 6 ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี สวรรค์ทั้ง 6 นี้ เป็นภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดาผู้ได้สร้างบุญกุศลไว้ครั้งเป็นมนุษย์ เมื่ออุบัติขึ้นก็ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที ไม่มีความแก่บังเกิดขึ้นเหมือนในเมืองมนุษย์ วิมานเป็นที่อยู่อาศัย มีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกัน มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารรับใช้ มีเสื้อผ้าเป็นทิพย์ กิจกรรมแต่ละวันเที่ยวเพลิดเพลินกับการชมสวน มีสังสรรค์ระหว่างทวยเทพทั้งหลาย 2. สวรรค์ในนิยายมหายาน เชื่อในดินแดนสุขาวดีว่า เป็นแดนอันมีความสุขและเป็นสวรรค์ของพระอมิตาภพุทธเจ้า สุขาวดีเป็นชื่อของสวรรค์ ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตก เป็นแดนแห่งความสุขอันไพบูรณ์ เป็นแดนที่ประทับของพระอมิตาภพุทธเจ้า ผู้ทรงรัศมีหาที่สุดมิได้ 3. วิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา แบ่ง 3 ส่วน ได้แก่ 1. วิเคราะห์ความหมายของสวรรค์ 2. วิเคราะห์ลักษณะของสวรรค์ 3. วิเคราะห์การปฏิบัติเพื่อไปเกิดในสวรรค์

1. บทนำ

ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงสวรรค์ไว้หลายแห่งในคัมภีร์ และเป็นสิ่งที่ชาวพุทธต้องการไปถึงแม้สวรรค์ไม่ใช่จุดหมายของพระพุทธศาสนาก็ตาม สวรรค์ในความเชื่อทางศาสนาพุทธ แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอรรถมนต์เลิศด้วยดี เป็นที่อยู่ของเทวดา เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้ สร้างบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่ออุบัติขึ้นก็ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที งดงามตลอดเวลา จนกว่าจะถึงเวลาจุติ ไม่มีความแก่บังเกิดขึ้นเหมือนในเมืองมนุษย์ วิมานคือที่อยู่อาศัยของเทวดา ล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกัน มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด เสื้อผ้าเป็นทิพย์ วิจิตรงดงาม บังเกิดขึ้นให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันก็มีการเที่ยวเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน การสังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย ส่วนจะอุบัติขึ้น ณ สวรรค์ชั้นไหน เป็นเทวดาประเภทใด และอยู่ในฐานะอะไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองสั่งสมมา เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ สวรรค์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในฐานะที่เป็นสถานที่ที่มนุษย์ทำบุญกุศลไว้เมื่อตายแล้วจะได้ไปเกิด จะมีควบคุมไปกับนรกทุกครั้ง กล่าวคือ เพื่อเตือนสติให้มวลมนุษย์ระลึกถึงโทษของการทำชั่วและผลของการทำความดี ดังพุทธพจน์ที่ว่า “..กายสุจริต วจีสสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวว่า ควรทำโดยส่วนเดียวนี้ เมื่อผู้ใดกระทำ ก็พึงหวังอันสงส์ต่อไปนี้ได้ คือ ตนเองก็กล่าวโทษตนเองไม่ได้วิญญูชนทั้งหลายใคร่ครวญแล้ว ย่อมสรรเสริญกิตติศักดิ์อันดีงาม ย่อมขจรไป ตายไม่หลงพินเพื่อน เมื่อกายแตกทำลายภายหลังภพ ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20, 2539: 54) สำหรับสวรรค์ในความหมายของพระธรรมกิตติวงศ์ กล่าวว่า สวรรค์ แปลว่า ดินแดนที่มีอรรถมนต์เลิศด้วยดี สวรรค์ หมายถึง ดินแดนที่เต็มไปด้วยกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสชนิดยอดเยี่ยม ได้แก่ เทวโลก คือ โลกของเทวดาหรือเมืองฟ้าเมืองอมร สวรรค์ทั่วไปจะ

หมายถึง กามาพจร (ภพที่ยังเสวยกามอยู่) 6 ชั้น สวรรค์ในทัศนะของบางคนว่า คือ อารมณ์ที่ดั่งงาม จิตใจที่ผ่องใส ความไม่มีทุกข์ มีความวิตกกังวลอยู่ในใจ จนมีคำพูดว่า สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ ” (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

พระพุทธศาสนา ได้มีการแยกนิกายออกเป็น 2 นิกายใหญ่ คือ นิกายเถรวาทกับนิกายมหายาน ความเชื่อของสวรรค์จึงมีการแปลกแยกออกไป ตามแต่ทัศนะของตน ทางนิกายเถรวาท สวรรค์ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดา เป็นโลกที่อยู่อาศัยของกายละเอียดอันเป็นทิพย์ มีรัศมีสว่างไสวรอบกายตลอดเวลา เมื่ออุบัติขึ้นก็ตั้งอยู่ในวิมานงามสวนที่งดงามตลอดเวลาจนกว่าจะถึงเวลาจุติ ไม่มีความแก่บังเกิดขึ้นเหมือนในเมืองมนุษย์ วิมานปราสาท คือ ที่อยู่อาศัยของเทวดาล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกัน มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์ บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ เสื้อผ้าเป็นทิพย์วิจิตรงดงามบังเกิดขึ้นให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันมีการเที่ยวเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน มีการสังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย สวรรค์ ในความเชื่อทางศาสนาพุทธ แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยดี จำแนกออกได้เป็น 6 ชั้น คือ (1) จาตุมหาราชิกา (2) ดาวดึงส์ (3) ยามา (4) ดุสิต (5) นิมมานรดี และ (6)ปรนิมมิตวสวัตตี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23, 2539: 294-296) นิกายมหายานเป็นนิกายในศาสนาพุทธที่ตั้งขึ้นครั้งแรกในประเทศจีน แม้จะมีกำเนิดมาจากพระสูตรที่มาจากประเทศอินเดีย แต่ในอินเดียไม่ได้เป็นนิกายเอกเทศ นิกายนี้พระอุ๋นเจียงตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 9 สมัยราชวงศ์ถัง คำสอนของท่านเน้นการเจริญพุทธสติถึงพระอมิตาภพุทธะและปรารถนาไปเกิดในแดนสุขาวดี ในจีนเรียกนิกายนี้ว่า นิกายวิสุทธิภูมิ (จิ่งจู่จิง) คัมภีร์ที่สำคัญมี 4 เล่ม คือ มหาสุขาวตวิยหสูตร แปลเป็นภาษาจีนเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 7 อมิตายุรธยานสูตร จุลสุขาวตวิยหสูตร และอมิตายุอุปเทศสูตร นอกจากนั้นยังมีคัมภีร์ของนิกายนี้ที่แต่งเพิ่มเติมในประเทศญี่ปุ่นนิกายนี้ถือว่า การพ้นทุกข์ของสรรพสัตว์ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วย นิกายนี้จึงเน้นการไปเกิด ณ แดนสุขาวดีของพระอมิตาภะ ซึ่งเชื่อว่า เมื่อไปเกิดแล้วจะไม่ตกต่ำมาสู่อบายภูมิอีก โดยผู้จะไปเกิดต้องมีคุณธรรมสามประการ คือ กตัญญูกตเวทียึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง จิตมั่นคงต่อโพธิญาณ นอกเหนือจากนี้ต้องสวดมนต์ระลึกถึงพระอมิตาภะตั้งปณิธานไปเกิดในสุขาวดีจึงจะได้ไปเกิดสมปรารถนา นิยามความหมายของสุขาวดีว่า “แดนอันมี ความสุข ตามความเชื่อในลัทธิมหายาน และเป็นสวรรค์ของพระอมิตาภพุทธเจ้า” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ตามที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ถึงความหมายของสุขาวดีว่าแดนที่มีความสุข เป็นชื่อสวรรค์ของพระอมิตาภพุทธเจ้าฝ่ายมหายาน (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2529)

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับสวรรค์ในพุทธศาสนา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะจึงสนใจศึกษาเรื่องศึกษาวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา เพื่อเป็นข้อมูลอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1. เพื่อศึกษาเรื่องสวรรค์ในนิยายเกรวาท
- 2.2. เพื่อศึกษาเรื่องสวรรค์ในนิยายมหายาน
- 2.3. เพื่อวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา โดยได้วางขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา โดยมุ่งจะศึกษาเกี่ยวกับความหมายของสวรรค์ ลักษณะของสวรรค์ การปฏิบัติเพื่อไปเกิดในสวรรค์
- 2) ขอบเขตด้านเอกสาร ประกอบด้วยเอกสาร 2 ชั้น คือ 1) ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ตำราทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง และ 2) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา ที่รวบรวมเรื่องโดยนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมีตำรา หนังสือวิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือพระไตรปิฎก
2. การศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ วรรณคดี และฎีกา วิทยานิพนธ์ และหนังสือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย เว็บไซต์ ฯลฯ
3. การนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์รายงานผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์

5. ผลการวิจัย

5.1 สวรรค์ในนิยายเกรวาท จากการศึกษพบว่า ลักษณะของสวรรค์ในนิยายเกรวาท แบ่งประเภทของสวรรค์ (เทวโลก) ไว้ 6 คือ 1. ชั้นจาตุมหาราช 2. ชั้นดาวดึงส์ 3. ชั้นยามา 4. ชั้นดุสิต 5. ชั้นนิมมานรดี 6. ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี การตั้งชื่อสวรรค์เหล่านี้ตั้งตามชื่อเทวดาผู้ปกครองและลักษณะหรือสมบัติของสวรรค์ ดังนี้

1. ชั้นจาตุมหาราช สวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดาที่ยังเพิลิดเพิลินด้วยกามคุณ 5 เป็นเทวดาผู้เป็นใหญ่ในการปกครอง สวรรค์ชั้นนี้มี 4 ทาน จึงเรียกว่า จาตุมหาราชิกา มีบริวารอยู่ใต้การบังคับบัญชาในทิศทั้ง 4 คือ ท้าวอตรฐ ปกครองด้านทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหก ปกครองด้านทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์เป็นมหาราช ปกครองด้านทิศตะวันตก และท้าวเวสสุวรรณ ปกครองด้านทิศเหนือ

2. ชั้นดาวดึงส์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นสถานที่อยู่ของเหล่าเทวดาที่เป็นกามาพจร ตั้งอยู่เหนือเขาสินธูราช ภายในสวรรค์ชั้นนี้ประดับด้วยอุทยานและสระโบกขรณี มีปราสาทชื่อ เวชยันต์ สูง 700 โยชน์ ประดับด้วยรัตนทั้ง 7 มีต้นไม้ชื่อว่า ปาริฉัตตกัมปริมณฑลแผ่ไป 100 โยชน์ ที่โคนต้นไม้มีแท่นศิลาชื่อว่า บัณทุกัมพล มีสีดาดอกชัยพฤกษ์ สีครั่ง และสีบัวโรย ยาว 60 โยชน์ กว้าง 50 โยชน์ หนา 15 โยชน์ ยุกตลงในเวลาประทับนั่ง พุชขึ้นเต็มทีอีกในเวลาเสด็จลุกขึ้น มีช้างทรงชื่อ เอราวัณ เป็นเทพบุตรเนรมิตกายเป็นช้าง ชั้นดาวดึงส์นี้มีท้าวสักกะเป็นผู้ปกครองสูงสุด เมื่อนับรวมกับเทพบริวารอีก 32 องค์ จึงได้ชื่อว่า ดาวดึงส์

3. ชั้นยามา เทวภูมิชั้นที่ 3 เป็นแดนสุขาวดี ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่แห่งปวง เทพดาชาวฟ้าทั้งหลายผู้ไม่มี ความลำบาก และถึงซึ่งความสุขอันเป็นทิพย์ มีเทพผู้มเหศักดิ์ทรงนามว่า สมเด็จพระสุยามเทวอิราช ทรงเป็นอธิบดีผู้ปกครอง เพราะฉะนั้นสรวงสวรรค์ชั้นนี้จึงมีนามว่า ยามาเทวภูมิ คือ ภูมิเป็นที่อยู่แห่งทวยเทพซึ่งมีสมเด็จพระสุยามเทวอิราชทรงเป็นอธิบดี เทวดาทั้งหลายบรรดาที่ได้ก่อสร้างการกุศลไว้และได้ไปเกิดที่สวรรค์ชั้นยามา นี้มีหน้าตาร่างกายรุ่งเรืองงดงามยิ่งนัก ได้รับความผาสุก มีความสำราญชื่นบานเทพฤทัย เสวยทิพย์สมบัติ รื่นรมย์สมควรแก่สภาพ ท้าวสุยามเทวราชผู้ทรงเป็นจอมเทพปกครองชาวสวรรค์ชั้นยามานี้ก็ทรงมีน้ำพระทัย ประกอบด้วยกุศลยุติธรรมทำให้เหล่าเทพดาได้รับความชุ่มฉ่ำใจได้เสวยสุขสุดพรรณนา

4. ชั้นดุสิต เทวภูมิชั้นที่ 4 เป็นแดนสุขาวดี ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่แห่งปวงเทพดาชาวฟ้าทั้งหลายผู้มีความ ยินดีและความแช่มชื่นอยู่เป็นนิตย์ และถึงซึ่งความสุขอันเป็นทิพย์ โดยมีเทพเจ้าผู้มเหศักดิ์ทรงนามว่า สมเด็จพระ สันดุสิตเทวอิราช ทรงเป็นอธิบดีผู้ปกครอง เพราะฉะนั้นสรวงสวรรค์ชั้นนี้จึงมีนามว่า ดุสิตาเทวภูมิคือ ภูมิเป็นที่ อยู่แห่งทวยเทพอันมีสมเด็จพระสันดุสิตเทวอิราชทรงเป็นอธิบดี สำหรับปวงเทพเจ้าผู้สถิตอยู่ในดุสิตสวรรค์นี้ แต่ละองค์ย่อมปรากฏภูมิรูปทรงสวยงาม มีความสง่ากว่า เทพดาชั้นต่าง ๆ ทั้งมีน้ำใจบุญธรรมเป็นอย่างดี มีจิต ยินดีต่อการสดับรับฟังพระธรรมเทศนาเป็นยิ่งนัก เทพเจ้าเหล่านี้ย่อมจะมีเทวสันนิบาตประชุมฟังธรรมกันเสมอ มิได้ขาดเลย

5. ชั้นนิมมานรดี เทวภูมิชั้นที่ 5 เป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่ากามาพจร คำว่า นิมมานรดีแปลว่า แดนที่อยู่ แห่งเทพผู้มีความยินดีในการเนรมิตถือกันว่าเทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เนรมิตได้เองจอมเทพผู้ปกครอง สวรรค์ชั้นนี้คือท้าวสุนิมมิตเทพบุตร เทพดาทั้งหลายผู้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ ณ นิมมานรดีแดนสุขาวดีนี้ย่อมมี รูปทรงสวยงาม น่าดูน่าชมยิ่งกว่าชาวสวรรค์ชั้นต่ำกว่าทั้งหลาย และมีกายทิพย์ซึ่งมีรัศมีรุ่งเรืองเป็นยิ่งนัก หากเขามีความปรารถนาจะเสวยสุขด้วยกามคุณารมณ์สิ่งใด เขาย่อมเนรมิตเอาได้ตามความพอใจชอบใจแห่งตน ทุกสิ่งทุกประการ

6. ชั้นปรินิมิตวสวัตดี เทวภูมิชั้นที่ 6 นี้ เป็นแดนสุขาวดีสวรรค์เทวโลกชั้นสูงสุดฝ่ายกามาพจร ซึ่งเป็น ที่สถิตอยู่แห่งปวงเทพเจ้าชาวฟ้าทั้งหลายผู้เสวยกามคุณารมณ์ที่เทวดาอื่นรู้ความต้องการของตนแล้วเนรมิตให้ เป็นที่อยู่อันประเสริฐด้วยสุขสมบัติยิ่งกว่าสวรรค์ชั้นฟ้าทั้งหลาย โดยมีเทพเจ้าผู้มเหศักดิ์ใหญ่นามว่า ท้าวปรินิ- มิตเทวอิราชทรงเป็นอธิบดีในแดนเทพดา กับทั้งเป็นที่สถิตอยู่ของเหล่าเทพดาจำพวกมารทั้งหลาย โดยมี ท้าวปรินิมิตวสวัตดีทรงเป็นอธิบดีในแดนมาร

5.2 สวรรค์ในนิยายมหายาน จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของสวรรค์ในนิยายมหายาน ในสุชาวดี โลกธาตุ มีกำแพงแก้ว 7 ชั้น มีต้นตาล 7 แถว มีดาข่ายกระดิ่งทองโยง ให้เนื่องกันแล้วไปด้วยแก้วสี่ประการ

ล้อมรอบบริเวณ เหตุนี้จึงชื่อว่า สุขาวยังมีสระแก้ว 7 ประการ คือ เงิน ทอง ไพฑูรย์ ผลึก ทับทิม ประพาล พลอยลาย เต็มเปี่ยมไปด้วย อันมีอัฐกติกคุณ เบื้องล่างแห่งสระนั้น มีทรายทอง ทั้งสี่ด้าน แห่งสระ มีชั้นบันได อันวิจิตรประดิษฐ์ขึ้นด้วย ทอง เงิน ไพฑูรย์และผลึก ที่บนฝั่ง ขอบสระ มีต้นไม้แก้ว 7 ประการ งามน่าดูเป็นที่ชื่น ตายิ่งนัก ในสระนั้นมีดอกบัว สัณฐาน โตเท่า กงเกวียน บ้างสีขาว บ้างเหลือง แดง ขาว ถ้วนงดงาม และส่งกลิ่น ตลบไป มีเครื่องทิพย์ดุริยางคดนตรีอยู่นิรันดร์ พื้นดินลาด ไปด้วยทอง เป็นสุวรรณปฐพี มีดอก มณฑารพ ตกส่งกลิ่น เต็มรายวันละ 6 ครั้ง ในเวลาเช้าตรู่ อากาศสดชื่นบริสุทธิ์ผู้งชน ย่อมเก็บดอกไม้วีเศษนี้บรรจุ เต็มภาชนะ แล้วนำไปถวาย พระพุทธ ต่างพระองค์ทั่วทุกทิศ ครั้นถึงเวลาภัตตฤกษ์เขาย่อมกลับ เข้าสู่เคหะสถาน เมื่อถึงที่สุดแห่งการบริโภคย่อมออกไป กระทำ ทิวัฑฐิต (เดินเล่นตอนกลางวัน) มีนาวิ ศาสตร์ต่าง ๆ เป็นอัครรรมีหิงสมยุร โกญจา โกกิลา เป็นอาทินกเหล่านี้ร้องประสานเสียงประกาศ อินทรี 5 พละ 5 โพชนงค์ 7 มรรคมองค์ 8 และพระธรรมอื่น ๆ อีกมีประการต่าง ๆ วันละ 6 ครั้ง บรรดาผู้งชนที่อยู่ในที่นั้น เมื่อได้ยินนก ร้องย่อมกระทำความนสิการแด่พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า

5.3 วิเคราะห์ทัศนะเรื่องสวรรค์ในพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ต่าง ๆ พระพุทธศาสนา มองว่านั่นเป็นเงื่อนไขของการเกิดใหม่ของสัตว์นั้น ๆ เมื่อสัตว์ต่าง ๆ ไปเกิด นั่นก็หมายความว่า สัตว์ที่ทำความดีมากก็ย่อมได้ไปเกิดในสถานที่ที่ดี เช่น ไปเกิดในสวรรค์ ไปเกิดในสวรรค์ชั้น พรหม ฯลฯ แต่ถ้า สัตว์ที่ทำความชั่วย่อมไปเกิดในสถานที่ที่ไม่ดี เช่น ไปเกิดในนรก หรือในอบาย ฯลฯ ดังนั้น มนุษย์จึงมีความปรารถนาที่จะได้ไปเกิดในสวรรค์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการจะไป เกิดในสวรรค์ ต้องทำความดีถึงจะได้ไปเกิดในสวรรค์ ด้วยเหตุแห่งความเชื่อนี้ กล่าวได้ว่า สวรรค์เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ทำให้คนทำดี ละเว้นการทำความชั่ว เป็นความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน อาจจะมีเรื่องชื่อ และลักษณะ แตกต่างกันไปบ้าง แต่ในภาพรวม สวรรค์ เป็นภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยความดี ความสุข

การปฏิบัติเพื่อไปเกิดในสวรรค์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรรมที่ทำให้บุคคลไปบังเกิดในสวรรค์ที่ปรากฏ คือบุญกิริยาวัตถุ 10 กรรมอื่นนอกจากนี้ก็มีบ้างแต่ไม่มาก กรรมหรือหลักธรรมที่ทำให้ได้ไปบังเกิดเป็นเทวดา ก็มีแตกต่างกันไปตามแต่เหตุปัจจัยการที่มนุษย์ทั้งหลายจะมีโอกาสได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่งได้ จะต้องประกอบคุณงามความดีเป็นบุญกุศล เช่น การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สิ่งเหล่านี้เป็นกุศลที่ตายตัวแน่นอน เป็นหลักการทำบุญอย่างกว้าง ๆ ที่เข้าใจทั่วไป แต่เมื่อแยกให้ละเอียดไปอีกถึง ข้อปฏิบัติที่ทำให้บุคคลไปเกิดในสวรรค์แต่ละชั้นในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ตามมหาสุชาตวิสุทธิสูตรสรรพสัตว์ที่จะเกิดในแดนสุขาวยุทธเกษตร โดยวิธีการปฏิบัติ 3 วิธี คือ 1. เมื่อได้สดับพระนามพระอมิตาภพุทธเจ้าแล้ว มีจิต เลื่อมใสศรัทธา มีใจเฝ้าอิมแช่มชื่นระลึกถึงพระนามของพระองค์อยู่ 1 ครั้ง หรือ 10 ครั้ง มีจิตมุ่งมั่นปรารถนาจะไปอุบัติ ณ สุขาวยุทธเกษตร ผู้นั้น ก็จักไปอุบัติ ได้ตามความประสงค์ ยกเว้นผู้ที่ทำอนันตริยกรรม 5 (กรรมหนัก) และผู้จ้วงจาบพระสัทธรรม 2. มีจิตศรัทธาในพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า ตลอดถึงพระปัญญาอันยิ่งประกอบกุศลกรรมทั้งหลาย มีจิตศรัทธามุ่งอุทิศตนเอง เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา สัตว์เหล่านั้น ก็จักไปถือกำเนิดเป็นอุปปาดิกะ คือ เกิดผุดขึ้นเป็นตัวสมบูรณ์โดยทันที ณ สระโบกขรณีแก้ว 7 ประการ 3. ระลึกถึงพระอมิตาภพุทธเจ้า ด้วยความศรัทธา ได้สร้างบุญกุศลไว้มาก มีใจมุ่งต่อพระโพธิญาณ ปรารถนาจะไปเกิดในแดนสุขาวยุทธเกษตร เมื่อผู้นั้นใกล้ถึงกาลมรณะ พระอมิตาภพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารจะมาปรากฏ เบื้องหน้ารับการ

บูชาสรรเสริญจากผู้นั้น ทำให้เขาเกิดความปีติยินดี เมื่อมรณะ ไปแล้วก็จะอุบัติในแดนสุขาวดี ส่วนพระสูตรอื่น ๆ ก็มีความใกล้เคียงกัน ในด้านการปฏิบัติ และความศรัทธา

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้ 1. ควรจัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจทำความดีด้วยการนำหลักคำสอนเรื่องสวรรค์นำสู่เป้าหมาย 2. ควรจัดให้มีการศึกษาเรื่องสวรรค์ของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และนิกายมหายานในมิติสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องสวรรค์ในพระพุทธศาสนามาแล้วแต่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกมากมายที่ควรศึกษาต่อไปอีกให้กว้างขวาง ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อการวิจัย คั่นคว้าต่อไป คือ 1. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสวรรค์กับความเชื่อของยุคสมัยใหม่ 2. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องสวรรค์กับศาสนาสากล

9. เอกสารอ้างอิง

- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชอระกา.
- พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2529). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ 45 เล่ม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.